

Professor, dr. juris Erling Selvig 20. sept. 2023

Mbt.: 906 87499 – e-mail: erlins@jus.uio.no – erlins01@outlook.com

Minister Ditleffs vei 12, 0862 Oslo

Høringsnotat «regjeringen.no/id2970604» - endringer i sjøloven

Utgangspunktet i Høringsnotatet er at Høyesteretts dom i HR-2018-1260-A Full City tilsier at det bør foretas endringer i sjølovens regler om ansvarsbegrensning. Dette er jeg enig i. Jeg viser for så vidt til min utførlige drøftelse av dommen og domsgrunnene i mine kommentarer i ND 2017 s. xxxv – lxxv.

Jeg anser det således som sentralt at det i Høringsnotatet presiseres at et begrensningsfond skal tilsvare det fulle beløp beregnet etter sjøl. § 232 første ledd, og at fondsbeløpet i sin helhet skal være gjenstand for fordeling etter nærmere regler mellom kreditorene. Det er også vesentlig at det i Høringsnotatet tas klart avstand fra Høyesteretts vektlegging av at det økonomiske resultatet av anvendelsen av sjøloven regelverk skal bli likt uavhengig om begrensningen gjennomføres i begrensningsfond eller uten at fond er opprettet. Disse synspunktene vil – slik jeg ser det – fjerne grunnlaget for resultatet i HR 2018-1260-A, og dermed også for Høyesteretts tolkninger av de sentrale bestemmelsene i sjølovens og 1996-konvensjonens regelverk om begrensningsfond. Dette vil åpne for en forståelse av regelverket som er i samsvar med behovet for internasjonal rettsenhet på dette viktige sjørettsområdet.

Av grunner som fremgår nedenfor, kan jeg likevel ikke gi min tilslutning til de konkrete forslag til endringer i sjøl. §§ 244 og 173 som fremmes i Høringsnotatet. Etter min oppfatning er forslagene ikke tilstrekkelige til å fjerne den tolkningstil som HR-2018-1260-A etterlater når det gjelder regelverket om begrensningsfond i sjøloven kap. 12, jf. kap. 9. I Høringsnotatet synes det – langt på vei i likhet med HR-2018-1260-A Full City – ikke å være tatt tilstrekkelig hensyn til følgende:

- Skillet mellom – på den ene side – «rentekomponenten» som etter 1996-konvensjonen (KV) art. 11 nr. 1 annet punktum og sjøl. § 232 første ledd skal inngå i og utgjøre en del av det «globalfond» som opprettes, og – på den annen side – de krav på forsinkelsesrente/avsavnsrente som påløper på

erstatningskrav *etter* hendelsen og opprettelsen av globalfondet og inntil utbetaling av de erstatningsbeløp som kreditorene tilordnes på godtgjort krav ved fondsfordelingen.

- At krav på forsinkelsesrenter/avsavnsrenter på erstatningskrav for tiden *etter* hendelsen og til opprettelsen og fordelingen av globalfondet ikke er omfattet av den uttømmende oppregningen i 1996 konvensjonen art. 2 og sjøl. §§ 172 og 172a av de krav som er undergitt ansvarsbegrensning, jf. sjøl. § 173 bokstav f). Slike rentekrav er ikke undergitt begrensning og skal derfor ikke delta i fordelingen etter sjøl. § 244 av et globalfond etter sjøl. § 232 første ledd, jf. KV art. 11 nr. 1 tredje punktum.
- At 1996-konvensjonen ikke har egne regler om ansvar for forsinkelsesrente/avsavnsrente som påløper etter hendelsen og opprettelsen av globalfondet på de erstatningsbeløp som kreditorer til slutt vil motta som dividende fra fondet. Dette renteansvaret må derfor bestemmes etter ellers gjeldende norske rettsregler, og vil utgjøre kompensasjon til fordringshaverne for rentetap som følge av at de erstatningsbeløp som tilordnes som dividende, blir fastsatt og utbetalt først etter at fondsprosedyren er avsluttet. Tidsforbruket ved fondsprosedyren gjør at det samlede renteansvar knyttet til fastsatte erstatningsbeløp i det enkelte tilfellet kan bli betydelig.
- Rentekrav etter ellers gjeldende rettsregler – som ikke er undergitt ansvarsbegrensning – skal etter sjøl. § 234 annet ledd normalt sikres dekning ved at retten *samtidig med opprettelsen av globalfondet* pålegger den ansvarlige også å stille en særskilt sikkerhet til dekning av rentekrav (og sakskostnader) for et beløp fastsatt etter rettens skjønn. Denne sikringsordninger ikke i strid med 1996-konvensjonen som mangler egne regler om renteansvar og rentekrav.
- Den særlig sikkerhet som etablertes ved rettens pålegg etter sjøl. § 234 annet ledd til dekning av krav på renter og sakskostnader, *er uavhengig av og rettslig atskilt fra* den sikkerheten som retten etter sjøl. § 234 første ledd skal kreve stilt for selve globalfondsbeløpet og krav undergitt begrensning, jf. KV art. 11 nr. 1 annet og tredje punktum. Den særskilte sikkerheten som pålegges stilt etter sjøl. § 234 annet ledd, gjelder bare for krav på renter og sakskostnader, og kan derfor ikke omfatte eller brukes til dekning av de erstatningskrav som er undergitt ansvarsbegrensning i globalfondet.

- At det ved *fordelingen* etter sjøl. § 244 av globalfond opprettet etter sjøl. § 232 første ledd, må skilles mellom globalfond som er opprettet etter en eller etter flere av de ansvarsgrenser som er fastsatt i sjøl. § 175 og 175a, jf. KV art. 12 nr. 1 Dette følger av ordlyden KV art. 12 nr. 1, og direkte av sjøl. § 177 annet ledd in fine og indirekte av sjøl. § 176 første ledd.

Jeg mener derfor at resultat og domsgrunner i HR-2018-1260-A Full City nå gir grunnlag for og tilsier en mer omfattende omarbeiding av sjøl. § 244 om fordeling av globalfondet enn foreslått i Høringsutkastet. I denne sammenheng er det også behov for å tydeliggjøre enkelte andre av sjølovens bestemmelser, herunder sjøl. § 232 første ledd om opprettelse av globalfond og sjøl. § 234 annet ledd om den særskilte sikkerheten for rentekrav mv. Videre mener jeg at forslaget til endring i sjøl. § 173 bør utgå fordi begrunnelsen er høyst uklar, og fordi forslaget etter sin plassering og ordlyd vil få virkninger som ikke kan være tilsiktede.

Disse forhold er det redegjort nærmere for i bemerkningene nedenfor i avsnittene 1 til 4. I Vedlegg 1 er utkast til utforming av de lovendringer som etter HR-2018-1260-A Full City synes å være aktuelle, inntatt samlet.

1. Opprettelse og fordeling av begrensningsfond

(1) Sjøloven §§ 231 og 232, jf. § 244, om begrensningsfond er utformet ut fra et skille mellom begrensningsfond som er «globalfond» og «oljeskadefond».

Et *oljeskadefond* skal tilsvare den ansvarsgrensen som sjøl. § 194 fastsetter, og som skal opprettes etter sjøl. § 195 for å få gjennomført ansvarsbegrensning av de oljeskadekrav som er omfattet av ansvarsgrensen. Fondsbeløpet skal etter § 232 fjerde ledd tilsvare selve *ansvarsgrensen uten tillegg*, og hele fondsbeløpet kan og skal fordeles forholdsmessig på de godtgjorte oljeskadekrav som er undergitt begrensning og oppstått ved samme hendelse, jf. reglene i § 195, jf. §§ 194 og 244. Det er presisert i § 194 at eieren hefter uten begrensning for renter og sakskostnader.

Et «*globalfond*», derimot, opprettes etter sjøl. § 177 første ledd (1996-konvensjonen (KV) art. 11 nr. 1). Etter sjøl. § 232 første ledd opprettes fondet som «globalfond» etter en eller flere av de ansvarsgrenser som sjøl. §§ 175 og 175a (KV art. 6 og 7) fastsetter for ulike typer (grupper) av de krav som er oppregnet i

henholdsvis §§ 172 og 172a (KV art. 2 nr. 1), og som er oppstått ved en og samme hending (KV art. 9). Det er sikker internasjonal oppfatning at krav på renter og sakskostnader ikke omfattes av reglene i KV art. 2, og i sjøloven er rentekrav derfor særskilt unntatt fra begrensning, jf. sjøl. § 173 bokstav f).

Etter sjøl. § 232 første ledd skal et globalfond tilsvare summen av de ansvarsgrenser som er fastsatt for de krav som den ansvarlige krever undergitt begrensning, og av fastsatte tilleggsbeløp, teknisk beregnet i prosent av *ansvarsgrensen(e)* for tiden fra hendelsen til opprettelsen av globalfondet. Dette er den tid som den ansvarlige lar det gå fra hendelsen og til det treffes beslutning om opprettelsen av globalfondet. Det er et vilkår for opprettelse av globalfond at det blir stilt tilfredsstillende sikkerhet for det fulle fondsbeløp beregnet etter sjøl. § 232 første ledd (KV art. 11 nr. 1), jf. sjøl. § 234 første ledd. Størrelsen på selve fondsbeløpet er entydig beløpsmessig bestemt av § 232 første ledd, helt uavhengig av de rentekrav fra de enkelte kreditorers rentekrav som etter eller gjeldende regler måtte være knyttet til erstatningskrav undergitt ansvarsbegrensning, jf. også sjøl. § 173 (f).

I HR-2018-1260-A Full City ble det likevel ved fordelingen av globalfondet etter sjøl. § 244 skilt mellom ansvarsgrense-delen og tilleggsbeløp-delen i sjøl. § 232 første ledd. Dessuten var det i sjøl. § 244 generelt fastsatt at «fondet» skal fordeles etter § 176. Hovedregelen i § 176 er at «hvert ansvarsbeløp skal fordeles på de krav som er undergitt begrensning, i forhold til de godtgjorte beløp», men som det fremgår av HR-2018-1260-A Full City, er begrepet «hvert ansvarsbeløp» – fortolket isolert – ikke entydig. Forholdet mellom §§ 232 og 244, jf. § 176, kunne derfor synes noe uklart, og forståelsen av disse bestemmelsene og forholdet mellom dem ble derfor hovedspørsmål i HR-2018-1260-A.

(2) Formålet med sjøloven regler om «globalfond» er å gjennomføre reglene i 1976/1996 konvensjonen kap. III Begrensningsfondet, herunder KV art. 11 og 12 om opprettelse og fordeling av begrensningsfond. Dette er regler som etter KV art. 14 ikke kan fravikes i de nasjonale sjølover., jf. ND 2017 s. xliii-xlv og lxii hvor det påpekes at dette er oversett i HR-2018-1260-A Full City avsnitt 56-57. KV art. 11 nr. 1 om opprettelse av begrensningsfond fastsetter bestemte krav til størrelsen på globalfondet, og viser samtidig at et «globalfond» kan omfatte krav undergitt flere og ulike ansvarsgrenser. Disse reglene fremgår av sjøl. § 177 første ledd og § 232

første ledd. I tillegg gir KV art. 12 nr. 1 regler om hvordan fondet skal fordeles mellom krav undergitt begrensning i fondet, og – til tross for knapp ordlyd – tar art. 12 nr. 1 også i betraktning at «globalfondet» kan omfatte krav undergitt ulike ansvarsgrenser. Sjøl. § 244 er imidlertid ikke utformet fullt ut i samsvar med reglene i KV art. 12 nr. 1.

I KV art. 12 nr. 1 er prinsippet om forholdsmessig fordeling et sentralt element (jf. sjøl. § 176 første ledd). Dette skaper ikke problemer når begrensningsfondet er opprettet etter en bestemt ansvarsgrense, og alle krav mot fondet dermed er undergitt en og samme ansvarsgrense. Samtidig er det imidlertid ved «subject»-ingressen i art. 12 nr. 1 – som henviser direkte til de ulike ansvarsgrensene i konvensjonen art. 6 og 7 – tatt et generelt forbehold som innebærer at prinsippet om forholdsmessig fordeling bare skal anvendes i forhold til *krav undergitt begrensning etter samme ansvarsgrense*. Dette fremgår ikke direkte av sjøl. § 176 første ledd – og derfor ikke av sjøl. § 244, men derimot av sjøl. § 177 annet ledd in fine, noe jeg har redegjort for i ND 2017 s. lviii-lx. Ved fordelingen av fondet på de kravene som er undergitt begrensning i globalfond, må det derfor etter art. 12 nr. 1 – og i ny sjøl. § 244 – skilles mellom de deler av fondet som hver for seg tilsvarer den enkelte ansvarsgrense med tilleggsbeløp beregnet etter art. 11 nr. 1, og slik at hver av delene av fondet dermed vil gå fullt ut til forholdsmessig fordeling mellom de kravene som den enkelte ansvarsgrense gjelder for. Dette følger også av reglene om aggregering av krav i KV art. 9 og i sjøl. §§ 175 nr. 4 og 175a. Reelt betyr derfor KV art. 12 nr. 1 at et begrensningsfond som etter art. 11 nr. 1 – og sjøl. § 232 første ledd – er opprettet etter flere ansvarsgrenser, skal fordeles som om hele fondet – «globalfondet» – består av *flere særskilte begrensningsfond opprettet etter hver sin ansvarsgrense* beregnet etter sjøl. § 232 første ledd, jf. ND 2017 s. xxxiv

Disse forhold fremgår imidlertid ikke av nåværende sjøl. § 244 om fordeling av begrensningsfond. Dette skyldes at § 244 ikke innebærer en samlet og fullstendig gjennomføring av reglene i KV art. 12 nr. 1 om fordelingen av «globalfond» etablert etter sjøl. § 232 (KV art. 11 nr. 1). Viktige elementer av reglene i KV art. 12 nr. 1 er i sjøloven blitt gjennomført ved flere, særskilte og adskilte bestemmelser, dvs. henholdsvis sjøl. §§ 176 første ledd, 177 annet ledd in fine og § 244. Den sammenheng mellom de ulike reglene i sjøl. 232 første ledd og §§ 176, 177 og 244 som er etablert i KV art. 12 nr. 1, jf. art. 11, er ikke tydeliggjort i sjølovens

bestemmelser. Dette har nok bidratt vesentlig til den tolkningsusikkerhet som dommen og domsgrunnene i HR-2018-1260-A etterlater.

Denne usikkerheten vil imidlertid ikke bli fjernet ved Høringsnotatets forslag til ny § 244 første ledd – «Hele fondet skal fordeles etter reglene i § 176 eller § 195». En slik bestemmelse vil nok tydeliggjøre at hele fondsbeløpet beregnet etter sjøl. § 232 første ledd skal utgjøre en samlet enhet og være gjenstand til fordeling mellom kreditorene etter sjøl. § 244. Uklarheter når det gjelder selve fordelingen av «fondet» avklares imidlertid ikke fordi forslaget til 244 vil ikke innebærer en samlet og avklart gjennomføring av reglene i KV art. 12 nr. 1 om fordeling av begrensingsfond. Dette vil kreve at det i en ny § 244 trekkes tydelige forbindelseslinjer så vel til sjøl. § 232 første ledd som til sjøl. §§ 176 og 177 slik at også disse bestemmelsen – dermed – lett kan forstås og tolkes på bakgrunn av og som del av ny sjøl. § 244. Også av hensyn til internasjonal rettsenhet bør ordlyden i ny sjøl. § 244 nå utformes slik at det blir klart at reglene i 1996-konvensjonen art. 12 nr. 1 er samlet gjennomført i § 244 om fordeling av begrensingsfond, se utkastet til ny § 244 inntatt straks nedenfor (4).

(3) Problemene knyttet til sjøl. § 244 om fordeling av begrensingsfond har til dels også sammenheng med at sjøl. § 231, jf. § 232 første ledd, benytter begrepet «globalfond» som fellesbetegnelse for begrensingsfond opprettet etter så vel en som etter flere av de ansvarsgrenser som er fastsatt i sjøl. §§ 175 og 175a, jf. også KV art. 11 nr. 1. Etter min oppfatning vil det derfor være en fordel at det allerede i sjøl. § 231 blir tydeliggjort at et «globalfond» kan omfatte ett eller flere begrensingsfond opprettet etter henholdsvis § 175 første, andre eller tredje ledd eller § 175a. Dette vil også gi et godt grunnlag for å utforme ny sjøl. § 244 om fordelingen av globalfond i samsvar med konvensjonen art. 12 nr. 1, og samtidig tydeliggjøre at det etter § 244 vil gjelde noe ulike regler om fordelingen av begrensingsfond avhengig av om fondet er opprettet etter en eller etter flere av konvensjonens ansvarsgrenser. For øvrig bør ny § 244 utformes slik at bestemmelsen – slik som § 232 første og fjerde ledd – gjør det klart at det ved fordelingen av begrensingsfond skal skilles mellom begrensingsfond som er «globalfond», og det særskilt oljeskadefond opprettet bare etter den ansvarsgrense som på aggregert basis skal gjelde for oljeskadekrav knyttet til et lastet tankskip (sjøl. § 194, jf. § 195).

(4) I samsvar med dette mener jeg at den tolkningstil Full City-dommen etterlater i hovedsak vil bli motvirket ved at:

1) *Sjøl. § 231 første ledd* gis et nytt annet punktum som lyder:

«Et globalfond kan omfatte ett eller flere begrensningsfond opprettet etter henholdsvis §§ 175 første, andre eller tredje ledd eller etter § 175a, samt fond opprettet etter § 207.»

2) *Sjøl. § 244 første ledd* om fordeling av begrensningsfond erstattes av følgende:

«Når samtlige tvister om krav mot et begrensningsfond er avgjort etter §§ 241 og 242, skal fondet fordeles av retten ved dom.

Et begrensningsfond som er globalfond opprettet etter § 232 første ledd, skal i sin helhet fordeles mellom kreditorene i forhold til pålydende beløp av de godtgjorte krav etter reglene i § 176. Omfatter globalfondet flere begrensningsfond opprettet etter ulike ansvarsgrenser, skal fondet likevel fordeles slik at de av fondets midler som etter § 232 første ledd og § 177 annet ledd er knyttet til hvert begrensningsfond, blir fordelt særskilt etter reglene i § 176 i forhold til pålydende beløp av de krav som dette fondet gjelder for.

Et oljeskedefond fordeles etter reglene i §§ 194 og 195.

Er det ved opprettelsen av globalfond eller oljeskedefond også stilt særskilt sikkerhet etter § 234 annet ledd, kan retten samtidig treffe beslutning om at denne sikkerheten skal benyttes til dekning av krav på påløpte sakskostnader og godgjort renteansvar etter ellers gjeldende regler. Retten kan også bestemme at sikkerheten fortsatt skal omfatte rentekrav som er omtvistet.»

[Det forutsettes at nåværende § 244 andre og tredje ledd blir nye femte og sjette ledd]

Den bestemmelse som her foreslås som nytt fjerde ledd, har sin bakgrunn i at «krav på renter og sakskostnader» ikke omfattes av reglene om fordeling av begrensningsfond. Samtidig bør retten likevel også kunne beslutte at den særskilte sikkerheten som er blitt stilt for slike krav etter § 234 annet ledd, skal benyttes til å dekke de av slike krav som er godtgjort ved avslutningen av fondsbehandlingen,

og retten bør i tilfelle også kunne bestemmes at sikkerheten fortsatt skal omfatte omtvistede rentekrav, se bemerkningene om renteansvar og begrensningsfond nedenfor avsnitt 4.

2. Beregningen av globalfond etter sjøl. § 232 første ledd

Jeg er som nevnt ovenfor enig i at det etter HR-2018-1260 Full City er behov for å få tydeliggjort et «globalfond» omfatter hele det samlede beløp som etter sjøl. § 232 første ledd skal tilføres fondet ved opprettelsen. Å klargjøre dette vil motvirke tolkingsresultatet i HR-2018-1260-A Full City, og samtidig tydeliggjøre at hovedformålet med det prosentvise tillegget til ansvars grensene beregnet etter i § 232 første ledd bokstav b), er å få forkortet tidsrommet fra sjøulykken og til opprettelsen av begrensningsfondet. Det er imidlertid også viktig å få klargjort at regelen i sjøl. § 232 første ledd bokstav b) ikke påvirker rekkevidden av unntaket fra ansvarsbegrensning for rentekrav i sjøl. § 173, og heller ikke ellers påvirker renteansvar etter ellers gjeldende regler knyttet til de krav som er undergitt fra ansvarsbegrensning i globalfondet.

Tilleggsbeløpene etter § 232 første ledd bokstav b) skal beregnes ut fra den eller de ansvarsgrenser som etter § 232 første ledd gjelder for de krav som kreves undergitt begrensning ved opprettelse av «globalfond» (KV art. 11 nr. 1). Dette betyr imidlertid ikke at tilleggsbeløpene vil utgjøre et «generelt» tillegg til «globalfondet» som vil kunne fordeles forholdsmessig på samtlige krav mot globalfondet. Hvert tilleggsbeløp skal beregnes prosentvis ut fra og som *et tillegg til hver ansvarsgrense*, og således utgjøre en del av den del av fondet som skal fordeles forholdsmessig på de krav som er undergitt ansvarsbegrensning etter denne ansvarsgrensen, jf. KV art. 12 nr. 1 omtalt ovenfor avsnitt 1. Forslaget i Høringsnotatet til ny sjøl. § 244 første ledd som presiserer at «hele fondet» skal fordeles, gjør ikke dette helt klart. Med utgangspunkt i reglene i KV art. 11 nr. 1 annet og tredje punktum og reglene om fordeling av begrensningsfond i KV art. 12 nr. 1 mener jeg derfor at det er fordel at den rettslige karakter av tilleggsbeløpene som *tilleggsbeløp til den enkelte ansvarsgrense* blir tydeliggjort i selve lovteksten ved følgende endring av § 232 første ledd:

«Globalfondet skal tilsvare *summen av*

- a) De beløp som etter § 175 eller § 175a utgjør ansvarsgrensen for de krav som ansvarsbegrensningen gjøres gjeldende for, og som er oppstått ved en og samme hendelse, og
- b) *Et tilleggsbeløp til hver ansvarsgrense beregnet i prosent av ansvarsgrensen* for tiden fra hendelsen og til opprettelsen av fondet etter rentefoten fastsatt etter lov 17. desember 1976 nr. 100 om renter ved forsinket betaling § 3.»

En slik ordlyd vil også markere det prinsipielle skillet mellom tilleggsbeløp til ansvarsgrensen etter § 232 første ledd bokstav b) og den ansvarliges mulige renteansvar etter ellers gjeldende nasjonale rettsregler som kan knytte seg til de enkelte krav undergitt begrensning. Reglene om renteansvar knyttet til hvert av de enkelte krav som er undergitt ansvarsbegrensning, og forholdet til ansvarsbegrensning etter sjøl. kap. 9 og 12 er dermed uttrykkelig avklart på samme måte som ved sjøl. § § 173 og ved reglene i sjøl. § 234 annet ledd om særskilt sikkerhet for renteansvar som fastsatt av retten og stilt samtidig med opprettelsen av begrensningsfondet, men er rettslig uavhengig av dette.

3. Endringsforslaget til sjøl. § 173 bokstav f)

(1) I Høringsnotatet fremmes forslag om at det generelle unntaket for rentekrav i sjøl § 173(f) skal tilføyes et tillegg som lyder: «Der det er opprettet globalfond etter § 232 første ledd *gjelder dette ikke* for renter i tiden frem til opprettelsen av fondet» (uthevet her). Etter ordlyd og plassering er det nærliggende å anta at denne bestemmelsen vil begrense selve rekkevidden av unntaket i § 173(f). Om dette også er meningen, fremgår imidlertid ikke av bemerkningene i Høringsnotatet. Uavhengig av dette fremtrer forslaget som høyst uklart, og virkningen(e) av det som ganske usikre. Det følger av bemerkningene nedenfor at – etter min oppfatning – bør dette forslaget heller ikke bli gjennomført.

Forslaget til sjøl. § 173(f) synes – i likhet med HR 2018-1260-A – å bygge på en sammenblanding av flere ulike forhold:

- (1) spørsmålet om en bestemt del av kravet på renter etter ellers gjeldende regler kan være knyttet til krav undergitt begrensning, skal være undergitt

ansvarsbegrensning og/eller delta ved fondsfordelingen, noe ordlyden i og plasseringen av tillegget til § 173(f) kan sies å gi uttrykk for,

- (2) spørsmålet om tillegget til § 173(f), som er utformet med en ordlyd hentet fra § 232 første ledd bokstav b), kan eller skal påvirke beregningen av omfanget av globalfond etter § 232 første ledd og/eller fordeling av globalfondet mellom kreditorene etter § 244,
- (3) spørsmålet om tillegget til § 173(f) skal påvirke beregningen etter ellers gjeldende regler av renteansvar knyttet til krav undergitt ansvarsbegrensning, et spørsmål som nå er adressert i sjøl. § 234 annet ledd siste punktum.

Forslaget i Høringsnotatet er direkte knyttet til ordlyden i sjøl. § 232 første ledd bokstav b). Det synes imidlertid ikke tatt i betraktning at denne ordlydens rettslige betydning blir endret når den så å si kopieres og inntas som tillegg til sjøl. § 173. I sjøl. § 173(f) vil denne ordlyden – tatt på ordet – begrense hovedregelen om at rentekrav er unntatt fra ansvarsbegrensning. Dette er ikke et forslag som gir noe bidrag til å fjerne den tvil om tolkningen av sjøl. § 232 første ledd bokstav a) og b) og sjøl. § 244 som HR-2018-1260-A Full City etterlater.

(2) Den tekniske og prosentvise beregningsmåten av tilleggsbeløp til globalfondet etter § 232 første ledd bokstav b) innebærer ikke at disse tilleggsbeløp til globalfondet gjelder eller utgjør «krav på renter» av erstatningskrav mot den ansvarlige. Størrelsen på selve fondsbeløpet er entydig bestemt av § 232 første ledd, helt uavhengig av de enkelte kreditorens rentekrav som etter eller gjeldende regler måtte være knyttet til erstatningskrav undergitt ansvarsbegrensning, jf. også sjøl. § 173 (f). Bestemmelsen i § 232 første ledd (KV art. 11 nr. 1) fastsetter *vilkåret* for den ansvarliges rett til å begrense sitt erstatningsansvar overfor de skadelidte ved å opprette begrensningsfond, jf. sjøl. § 234 første ledd. Etter sjøl. § 232 første ledd er vilkåret at det globalfond den ansvarlige oppretter til fordeling mellom kreditorene etter § 244, omfatter både ansvarsgrensen nevnt i § 232 første ledd bokstav a) og i tilfelle det eller de prosentvis beregnede tillegg til ansvarsgrensen som følger av § 232 første ledd bokstav b). Sjøl. § 232 første ledd omhandler derimot ikke hvilke krav som omfattes av globalfondet. Dette er fastlagt i sjøl. §§ 172 og 172a og KV art. 2, og rentekrav fra kreditorer omfattes heller ikke av den uttømmende oppregningen av krav undergitt ansvarsbegrensning i disse bestemmelsene, noe som også presisert i sjøl. § 173(f). Om kreditorer har eller

ikke har krav på renter etter andre rettsregler, har derfor ikke virkning for globalfondets omfang etter KV art. 11 nr. 1 og § 232 første ledd, eller for fordelingen av globalfond etter konvensjonen art. 12 nr. 1 og sjøl. § 244 på de krav som er undergitt begrensning.

Usikkerhet knyttet til forståelsen av sjøl. § 232 første ledd om globalfondets omfang eller av § 244 om fondets fordeling – slike som i HR-2018-1260-A – blir derfor ikke fjernet ved høringsnotatets forslag til ny § 173(f). Dette er forhold som – etter min mening – må avklares direkte ved endringer i henholdsvis § 232 første ledd og § 244, slik som illustrert ved utkastene ovenfor i avsnitt 1 og 2. Forslaget i Høringsnotatet til ny § 173(f) vil etter ordlyden skape ny – nok utilsiktet – usikkerhet om hvordan det krav på renter som i tilfelle omfattes av det foreslåtte tilleggset til bestemmelsen, skal håndteres ved fordeling av globalfondet. Spørsmålet om renteansvar etter alminnelige regler for tiden fra hendelsen til opprettelsen og fordelingen av fondet bør derfor også – som hittil – bli håndtert direkte ved utforming av reglene i sjøl. § 234 annet ledd, se nedenfor avsnitt 4 (4) og (5).

(3) Det generelle unntaket fra ansvarsbegrensning for «krav på renter og sakskostnader» – slik som i § 173(f) – kom inn i de fellesnordiske sjølover allerede da begrensningskonvensjonen 1957 ble gjennomført i 1964, og er senere blitt videreført ved gjennomføringen av 1976-konvensjonen (1983) og av 1996-konvensjonen etter årtusenskiftet. Unntaket har altså vært gjeldende rett i ca. 60 år. Bakgrunnen for unntaket er at ett hovedformål med konvensjonene har vært å fastsette *uttømmende* hvilke typer av krav som er undergitt ansvarsbegrensning (Ot.prp. nr. 32(1982-83) s. 28), og den internasjonale og norske tolkingen av 1976/1996-konvensjonen art. 2 om krav undergitt begrensning, er at krav på renter ikke er omfattet av art. 2 (Ot.prp. nr. 32 (1982-83) s. 34). Ett viktig hensyn er at dette også forenkler og reduserer tidsforbruket ved fordelingen av begrensningsfondet, og hensynet til ryddig praksis tilsa derfor at renteunntaket også burde fremgå direkte av loven slik som i nåværende § 173(f).

Unntaket i sjøl. § 173(f) innebærer imidlertid ikke at den som har pådratt seg ansvar etter gjeldende erstatningsregler for krav undergitt ansvarsbegrensning etter sjøl. kap. 9 og 12, er helt fritatt for ansvar for forsinkelsesrenter og andre rentekrav som følger av ellers gjeldende regler for erstatningskrav. Unntaket

klargjør bare at dette renteansvaret ikke er undergitt ansvarsbegrensning og – dermed – heller ikke skal delta ved fordelingen av globalfondet opprettet etter sjøl. § 177. Videre innebærer dette at globalfondet skal fordeles etter forholdet mellom *pålydende* av de enkelte godtgjorte fordringer, uavhengig av renteansvar som etter ellers gjeldende regler i tilfelle vil være knyttet til den enkelte fordring. Ansvarsbegrensningen medfører også at et renteansvar over for enkeltkreditorer skal beregnes ut fra det erstatningsbeløp som kreditor tilordnes ved fordelingen av fondet og dermed kvantifiserer den ansvarliges *rettslig* erstatningsansvar overfor kreditor, jf. sjøl. § 245. Et renteansvar etter ellers gjeldende regler kan derfor først beregnes – ut fra beløp og tid – når dette er gjort. Deretter må imidlertid en kreditor selv fremme sitt rentekrav mot den ansvarlige som et vanlig pengekrav, uavhengig av ansvarsbegrensningsprosedyren. Alt dette fremgår av lovforarbeidene fra lovendringen i 1964, se Selvig, Rederansvaret, Marlus nr. 35 (1978) s. 12 og særlig SOU 1961: 33 s. 28.

Her vil Høringsnotatets forslag – så vidt jeg kan bedømme – bringe utilsiktede og uavklarte endringer. Forslaget i Høringsnotatet til endring av sjøloven § 173 bokstav f) bør utgå. For øvrig vil det også være i strid med KV art. 11 nr. 1 tredje punktum å åpne for at rentekrav som ikke omfattes av oppregningen i KV art. 2, skal være undergitt begrensning og delta ved fordelingen av globalfondet, jf. sjøl. § 177 annet ledd in fine.

4. Renteansvar og ansvarsbegrensning

(1) Etter sjøloven er det altså i utgangpunktet overlatt til hver kreditor å inndrive eller skaffe sikkerhet for rentekrav knyttet til erstatningskrav mot den ansvarlige, i tilfelle ved å begjære vanlig arrest etter reglene i tvisteloven. Dette er praktisk sett ikke noen helt god løsning ved ansvarsbegrensning gjennomført i begrensningsfond. Det ble derfor allerede i sjøloven 1964 lagt opp til at også kreditorers krav på renter og sakskostnader som er unntatt fra begrensning (ovenfor avsnitt 3), normalt skulle bli sikret under ett ved at den ansvarlige stilte en *særskilt sikkerhet for rentekrav samtidig med opprettelsen av globalfondet*, men som likevel rettslig sett skulle være *atskilt fra og uavhengig av* selve globalfondet og fordelingen av fondet (Ot.prp. nr. 32 (1982-83) s. 52 og NOU 1980: 55 s. 52-53).

Denne ordningen er fortsatt lovfestet i sjøl. § 234 annet ledd, men der presiseres nå at den særskilte sikkerheten bare gjelder renter for tiden etter opprettelsen av globalfondet. Forklaringen er at de enkelte kreditorers rentetap i tiden fra hendelsen og til fondsopprettelsen normalt vil å bli indirekte kompensert ved høyere dividende fra fondet som følge av at fondet ved opprettelse av andre grunner skal tilføres prosentvise tillegg til ansvarsgrensen regnet for tiden fra hendelsen og frem til fondet er opprettet (jf. sjøl. § 232 første ledd bokstav b), og – i tillegg – ved at det etter forsinkelsesrenteloven løper en «romslig» forsinkelsesrente i tiden fra fondsopprettelsen og til utbetaling av erstatningsbeløp tilordnet kreditorene ved endelig fordeling av fondet (se mine kommentarer i ND 2017 s. xxx-xxxii).

I HR-2018-1260-A Full City ble imidlertid sikringsordningen for rentekrav i sjøl. § 234 annet ledd «bortfortolket» (HR-2018-1260-A avsnitt 44). Ordningen lot seg ikke lett forene med Høyesteretts forståelse av sjøl. §§ 176, 232 og 244. I HR-2018-1260-A avsnitt 63 var Høyesteretts konklusjon at «kreditorenes dividende bare beregnes av det beløp som er avsatt etter sjøloven § 232 første ledd bokstav a – «ansvarsbeløpet». Beløp avsatt til dekning av renter etter [sjøloven § 232 første ledd bokstav b] – «rentekomponenten» – inngår ikke i dividendegrunnlaget [ved fondsfordelingen]. Dette beløpet skal utelukkende gå til dekning av renter» (ND 2017 s. lxii-lxiii). Denne konklusjonen lar seg ikke forene med vanlig konvensjon- og lovtolking av bestemmelsene i KV art. 11 og 12, jf. art. 2, og de tilsvarende bestemmelser i sjøl. §§ 176, 177 og 232 første ledd, jf. §§ 173 og 244 (ovenfor avsnittene 1 til 3). For å fjerne den tvil om forståelsen av disse bestemmelsene og av dermed også av sjøl. § 234 annet ledd som HR 2018-1260-A etterlater, er det imidlertid – i tillegg til de endringer i sjøl. §§ 232 første ledd og 244 som omtales ovenfor i avsnittene 1 og 2 – også behov for visse endringer i sjøl. § 234 annet ledd. For øvrig bør bestemmelsene i sjøl. § 234 annet ledd nå også tilpasses endringer i adgangen å kreve avsavnsrente etter ellers gjeldende rettsregler, se nedenfor (4) og (5).

(2) Utgangspunktet i sjøl. § 234 er at rettens beslutninger om opprettelse av et globalfond og om særskilt sikkerhetsstillelse for krav på renter og sakskostnader treffes ved *samme kjennelse*. At beslutningene treffes i samme kjennelse og på samme tidspunkt, synes i HR-2018-1260-A Full City å ha skapt uklarhet selv om det i § 234 ellers skilles klart – både i omfang og i rettslig karakter – mellom:

- den sikkerheten som skal stilles for globalfondet etter § 234 første ledd og reglene i sjøl. § 232 første ledd, og
- den særskilte sikkerheten for renter og sakskostnader etter § 234 annet ledd som har hjemmel i beslutning av retten og er fastsatt i beløp etter retten skjønn i det enkelte tilfellet.

I praksis unngås vanligvis slik uklarhet ved at det i rettens kjennelse fastsettes ett beløp for globalfondet etter § 234 første ledd, jf. § 232 første ledd, og et annet, særskilt beløp for sikkerheten til dekning av renter og sakskostnader etter § 234 annet ledd, se f.eks. THOD-2021-58354 (MT Sola – KNH Helge Ingstad). I HR-2017-331-A Server ble selve globalfondet beregnet ut fra summen av sjøl. § 232 første ledd bokstav a) og b), men der ble begjæringen om særskilt sikkerhet etter § 234 annet ledd ikke gitt medhold. I Server-saken oppsto det – etter at HR-2018-1260-A Full City forelå – likevel rentetvister ved fondsoppgjøret (LB-2017-59152).

I HR-2018-1260-A Full City, derimot, ble selve globalfondet beregnet ut fra ansvarsgrensen i sjøl. § 232 første ledd bokstav a), jf. § 175a. Samtidig godtok imidlertid retten at det også ble stilt en særlig garanti som sikkerhet for *ett samlet beløp* som omfattet både beløpet etter § 232 første ledd b) og et beløp som sikkerhet for rentekrav mv. etter sjøl. § 234 annet ledd, likevel uten at fordelingen av garantibeløpet ble klarlagt (ND 2015 s. 210 Oslo, på s. 232). Dette var klart i strid med sjøloven ordning, og skapte derfor senere problemer som nok bidro vesentlig til den tolkingsusikkerhet og det resultat som nå fremgår av Høyesteretts dom. Det hele endte med denne garantien ble frigitt (jf. LB-2019-122748, hvor det bl.a. ble lagt til grunn at garantien bare gjaldt beløpet i sjøl. § 232 første ledd bokstav b), og ikke innebar sikkerhet for rentekrav etter sjøl. § 234 annet ledd).

Disse forhold tilsier at det – for å unngå tvil i praksis – nå derfor bør tydeliggjøres i sjøl. § 234 annet ledd at det – rettslig sett – skal skilles klart mellom den sikkerhet som stilles for globalfondet etter § 234 første ledd, og den særskilte sikkerhet fastsatt etter § 234 annet ledd som skal gjelde for krav på renter og sakskostnader som er unntatt fra ansvarsbegrensning i globalfondet. Utkast til aktuelle endringer i sjøl. § 234 annet ledd er inntatt nedenfor under (6).

(3) Tidsforbruket ved gjennomføringen av ansvarsbegrensning i globalfond etter sjøl. §§ 175 eller 175a gjør at renteansvarets omfang vil øke over tid og derfor ofte vil utgjøre betydelige beløp i tillegg til selve globalfondsbeløpet etter sjøl. § 232

første ledd når dette er blitt fordelt mellom erstatningskravene undergitt ansvarsbegrensning i fondet, jf. sjøl. § 173(f). Erfaringen er at det ved større sjøulykker vanligvis først går et antall år fra hendelsen til fondsopprettelsen og deretter går nye år før fondsprosedyren er avsluttet og begrensningsfondet fordelt. Både i HR-2017-331-A Server og HR-2018-1260-A Full City gikk det i alt ca. 12 år fra ulykken til den endelige fordelingen av globalfondet etter sjøl. § 175a ble fastsatt. Sluttoppgjøret for globalfondet i begge disse sakene (LB-2017-59152 og LB-2019-122748) viser at etter så lang tid vil rentekravene lett enten bli oversett eller til slutt trukket inn i eller blandet sammen med selve fordelingen av globalfondet på kravene undergitt ansvarsbegrensning. Det er flere årsaker til dette:

- En årsak er at det i rettens kjennelse etter sjøl. § 234 første ledd om opprettelsen av globalfondet ikke alltid – som forutsatt i sjøloven – blir trukket et klart rettslig skille mellom selve globalfondet og den særskilte sikkerheten for rentekrav mv. etter § 234 annet ledd, noe som tilsier en justering av ordlyden i § 234 annet ledd.
- En annen årsak er at den særskilte sikkerheten for rentekrav fastsatt av retten ved fondsopprettelsen, senere viser seg å være utilstrekkelig til å dekke forventet samlet ansvar, og at sjøl. § 234 annet ledd ikke – som § 234 første ledd – åpner for forhøyelse av sikkerhetsbeløpet når tidsforbruket under fondsprosedyren viser at dette er tilfellet. Dette kan praktisk sett bare motvirkes ved at kreditorene gis adgang til «under marsjen» å begjære at retten tilpasser sikkerhetsbeløpet til den faktiske fremdrift i fondsprosessen.
- Et tredje forhold er at sjøl. § 244 ikke gir regler om håndteringen av rentekravene og disponeringen av den særskilte sikkerheten etter sjøl. § 234 annet ledd ved sluttfordelingen av globalfondet, noe som ovenfor avsnitt 1 er foreslått løst ved et eget tillegg til sjøl. § 244 første ledd.

Det er nå derfor også behov for endringer i sjøl. § 234 annet ledd som klart adresserer disse forhold. Dette vil samtidig være lovtiltak som vil motvirke både den tolkningstil og det resultat som HR-2018-1260-A Full City etterlater. Det er også tiltak som vil bidra vesentlig til å sikre den rettslige integritet i sjølovens regime for begrensning av rederansvar i sjøfartsforhold. Det er neppe ønskelig at sjølovens regime – som følge av uklarheter – i praksis reelt vil virke kun som en ramme for fortrolige og uoversiktlige sluttforhandlinger og oppgjør mellom

storkreditorer og assurandørene av ansvar for skader og tap oppstått ved store sjøulykker, slik som Server, Full City og Sola-Helge Ingstad sakene.

(4) Renteansvaret etter ellers gjeldende regler for erstatningskrav undergitt begrensning i begrensningsfond etter sjøl. § 177 (eller oljeskadefond etter sjøl. § 195), omfatter i første rekke ansvar for *forsinkelsesrenter* etter forsinkelsesloven, men kan også gjelde ansvar for *avsavnsrenter* etter lov eller ulovfestede regler. De dommer som fastsetter sluttresultatet i Server og Full City sakene viser dette (LB-2017-59152 og LB-2019-122748).

Etter forsinkelsesrenteloven, jf. sjøl. § 234 annet ledd in fine, løper vanlig *forsinkelsesrente* fra det søksmål (påkrav) som etter sjøl. § 177 første ledd gir grunnlag for opprettelsen av et globalfond, og helt til den enkelte kreditor får utbetalt dividende-erstatning etter at fondet er fordelt etter sjøl. § 244 og det rettslige ansvar etter begrensning dermed er beløpsmessig fastsatt. Det skal altså ikke svares vanlig forsinkelsesrente for tiden fra ulykken og til fondsopprettelsen, se nærmere ovenfor avsnitt 4(1). En kreditor kan imidlertid på annet grunnlag ha rett til å kreve *avsavnsrente* for dette tidsrommet for å få erstattet særlige renteutgifter og annet rentetap oppstått som følge av at kreditor da ikke har kunnet disponere det erstatningsbeløp kreditor vil få rett til å få utbetalt normalt først etter avsluttet fordeling av globalfondet (jf. ND 2017 s. xxxi-xxxiv).

I rettspraksis er det ikke klarlagt i hvilke tilfeller slik avsavnsrente kan kreves på ulovfestet grunnlag. Som følge av Full City-dommen i HR-2018-1260-A ble det derfor i 2021 inntatt en ny regel i forurensningsloven § 76 annet ledd annet punktum som generelt gir myndighetenes rett til avsavnsrente beregnet ut fra egne kostnader ved akutte oppryddingstiltak ved ulike sjøulykker gjennomført i tiden før vanlig forsinkelsesrente begynte å løpe, normalt først ved fondsopprettelsen. Det bør derfor nå klargjøres at den særskilte sikkerheten etter sjøl. § 234 annet ledd skal gjelde også til dekning for krav på avsavnsrenter.

(5) For de tredje, krav både på forsinkelsesrenter og på avsavnsrenter på lovfestet eller annet grunnlag er omfattet av sjøl. § 173(f) som generelt unntar «krav på renter» fra ansvarsbegrensning (ovenfor avsnitt 3). Dette gjelder nå også myndighetenes krav på avsavnsrenter etter forsinkelsesloven § 76 annet ledd. Slike avsavnsrentekrav vil imidlertid klart omfattes av ordlyden i Høringsnotatets forslag til ny sjøl. § 173(f), og avsavnsrentekravet vil dermed – til tross for

begrunnelsen for forurensningsloven § 76 annet ledd annet punktum i Prop.87 L (2020-2021) – kunne bli undergitt ansvarsbegrensning. Også dette tilsier at forslaget utgår, jf. ovenfor avsnitt 3.

(6) I samsvar med bemerkningene ovenfor (1) til (5) mener jeg at det – på bakgrunn av resultatet i HR-2018-1260-A Full City og endringen i forurensningsloven § 76 annet ledd – nå er behov for endringer i sjøl. § 234 annet ledd. Mitt forslag er derfor at *sjøl. § 234 annet ledd* erstattes av følgende:

«Retten skal i kjennelsen etter første ledd også bestemme, med mindre særlige grunner tilsier noe annet, at det samtidig med opprettelsen og godkjennelsen av sikkerheten stilt for et globalfond etter § 232 første ledd eller for et oljeskadefond etter § 232 fjerde ledd, også skal stilles en særskilt sikkerhet for et beløp fastsatt etter rettens skjønn til dekning av a) omkostninger ved fondsopprettelse og begrensningssøksmål, og b) ansvar etter ellers gjeldende regler for forsinkelsesrenter av erstatningsbeløp utbetalt etter fordeling av fondet etter § 244, beregnet for tiden fra opprettelsen av fondet og til utbetaling skjer, og i tilfelle for avsnvsrenter til dekning av særlig rentetap i tiden fra hendelsen og til opprettelsen av fondet. Viser det seg senere at den særskilte sikkerheten fastsatt av retten, vil være utilstrekkelig til å dekke det samlede ansvaret for renter og sakskostnader som må antas å påløpe frem til fordelingen av fondet etter § 244, kan retten etter begjæring fra en kreditor bestemme at det skal stilles ytterligere sikkerhet for et beløp fastsatt etter rettens skjønn.»

Oslo, den 20. september 2023

Erling Selvig

Professor, dr. juris

Vedlegg 1:

Et utkast til endringer i sjøloven §§ 231, 232, 234 og 244.

1) I Sjøl. § 23 1 første ledd tilføyes et nytt annet punktum:

«Et globalfond kan omfatte ett eller flere begrensningsfond opprettet etter henholdsvis §§ 175 første, andre eller tredje ledd eller etter § 175a, samt fond opprettet etter § 207.»

2) Sjøl. § 232 første ledd endres slik:

«Globalfondet skal tilsvare summen av

- a) De beløp som etter § 175 eller § 175a utgjør ansvarsgrensen for de krav som ansvarsbegrensningen gjøres gjeldende for, og som er oppstått ved en og samme hendelse, og*
- b) Et tilleggsbeløp til hver ansvarsgrense beregnet i prosent av ansvarsgrensen for tiden fra hendelsen og til opprettelsen av fondet etter rentefoten fastsatt etter lov 17. desember 1976 nr. 100 om renter ved forsinket betaling § 3.»*

3) Sjøl. § 234 annet ledd erstattes av følgende:

«Retten skal i kjennelsen etter første ledd også bestemme, med mindre særlige grunner tilsier noe annet, at det samtidig med opprettelsen og godkjennelsen av sikkerheten stilt for et globalfond etter § 232 første ledd eller for et oljeskadefond etter § 232 fjerde ledd, også skal stilles en særskilt sikkerhet for et beløp fastsatt etter rettens skjønn til dekning av a) omkostninger ved fondsopprettelse og begrensningssøksmål, og b) ansvar etter ellers gjeldende regler for forsinkelsesrenter av erstatningsbeløp utbetalt etter fordeling av fondet etter § 244, beregnet for tiden fra opprettelsen av fondet og til utbetaling skjer, og i tilfelle for avsnvsrenter til dekning av særlig rentetap i tiden fra hendelsen og til opprettelsen av fondet. Viser det seg senere at den særskilte sikkerheten retten har fastsatt, vil være utilstrekkelig til å dekke det samlede ansvaret for renter og sakskostnader som må antas å påløpe frem til fordelingen av fondet etter §

244, kan retten etter begjæring fra en kreditor bestemme at det skal stilles ytterligere sikkerhet for et beløp fastsatt etter rettens skjønn.»

4) Sjøl. § 244 første ledd erstattes av følgende:

«Når samtlige tvister om krav mot et begrensningsfond er avgjort etter §§ 241 og 242, skal fondet fordeles av retten ved dom.

Et begrensningsfond som er globalfond opprettet etter § 232 første ledd, skal i sin helhet fordeles mellom kreditorene i forhold til pålydende beløp av de godtgjorte krav etter reglene i § 176. Omfatter globalfondet flere begrensningsfond opprettet etter ulike ansvarsgrenser, skal fondet likevel fordeles slik at de av fondets midler som etter § 232 første ledd og § 177 annet ledd er knyttet til hvert begrensningsfond, blir fordelt særskilt etter reglene i § 176 i forhold til pålydende beløp av de krav som dette fondet gjelder for.

Et oljeskadefond fordeles etter reglene i §§ 194 og 195.

Er det ved opprettelsen av globalfond eller oljeskadefond også stilt særskilt sikkerhet etter § 234 annet ledd, kan retten samtidig treffe beslutning om at denne sikkerheten skal benyttes til dekning av krav på påløpte sakskostnader og godgjort renteansvar etter ellers gjeldende regler. Retten kan også bestemme at sikkerheten fortsatt skal omfatte rentekrav som er omtvistet.»

[Det forutsettes at nåværende § 244 andre og tredje ledd blir nye femte og sjette ledd]